ANTILITERATURA ŞI CITITORUL MODEL ÎN TEXTELE LUI MIRCEA HORIA SIMIONESCU

Clara ARMEANU
Universitatea din Piteşti

Résumé : *L'étude* ***Antilittérature et le Lecteur Modèle dans les textes de Mircea Horia Simionescu*** *se propose de surprendre la manière dans laquelle les textes de l'auteur agissent comme disolvant sur les conventions de la littérature, en condamnant par la parodie et par l'ironie l'excès d'anecdotique, l' idée de sujet de fable, la thématique, les personnages, créent de nouvelles conventions et contiennent, sous la forme des profession de foi ou de quelques reflexions sur la littérature, de véritables manifestes esthétiques. En même temps, l'étude essaie de fixer le profil du Lecteur Modèle (dans les termes d'Umberto Eco) ainsi comme il existe dans les textes de Mircea Horia Simionescu, un lecteur capable de coopérer à l' actualisation du texte, de construire ce que l' auteur a dé – formé, de recepter la littérature du fragment et du manque de conclusion, l' auteur faisant dans ses ouvres la théorie de la nécessité du professionalisme de l' écrit en créant un texte qui expose la lecture que le lecteur fait ou peut faire, texte qui met en évidence les mecanismes de la création, conteste les modèles et crée l' effet d autoreflexion, d' écho contrôlé.*

Mots-clés: *anecdotique, ironie, parodie*

Odată cu apariţia „Şcolii de la Târgovişte", proza a dobândit un spaţiu nou, grupul romancierilor născuţi sau formaţi în ambianţa târgovişteană impunând în jurul anilor '70 o formulă narativă deosebită de aceea a majorităţii prozatorilor din acel moment şi anunţând câteva direcţii fundamentale ale epicii generaţiei '80.

Cărţile lui Mircea Horia Simionescu, târgovişteanul care a prefaţat mai toate inovaţiile stilistice ale prozatorilor optzecişti, au surprins prin noutatea procedeelor narative folosite în texte aflate într-o zonă incertă – nu sunt nici romane, nici povestiri, nici nuvele, sunt pur şi simplu texte.

Literatura ca textualizare a realului şi a biografiei, rolul privirii, funcţiile codului cultural, tentaţia absolută a experimentului, provocarea cititorului, de – construirea textului pentru a lăsa construcţia pe seama celui care parcurge paginile cărţii, textul ca ex – punere a existenţei, folosirea persoanei I şi părăsirea modelului „clasic", inaderenţa la orice fel de dogmă care s-ar putea numi regulă de compoziţie sau mesaj"[i] – acestea sunt elementele de referinţă ale legăturii dintre două experimente narative produse în 1970 şi în 1980.

Mircea Horia Simionescu ne pune la dispoziţie constant atât imaginea in vitrio a felului cum se naşte textul, cât şi propriul comentariu asupra acestei întâmplări şi a altora conexe, îşi face vizibilă spaima în faţa hârtiei albe, măcinat de gândul neputinţei de a scrie, teama faţă de un cititor incapabil să-i înţeleagă opera şi, în spiritul antiliteraturii, repudiază în bloc ideea de formă, procedeele, construcţia, utilitatea şi finalitatea literaturii, condamnând excesul de anecdotică, ideea de subiect şi ideea de fabulă, tematica, personajele, mai ales proliferarea unei literaturi a prostului – gust. Ficţiunea sa încearcă mereu să alcătuiască în corpul ei „chipul" celui care o scrie, să îi cunoască exact mecanismul, evenimentele şi eşecurile, scriitorul îşi examinează critic propria putere de creaţie, propria operă, cu autoironie şi autoparodie (reflexe ale lucidităţii creatoare), „scepticul ingenios"[ii] sperând ca întâmplările sale pe domeniul

BDD-A5406 © 2006 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:01 UTC)

ficțiunii să formeze un Cititor Model, capabil să coopereze la actualizarea textuală la fel cum gândeşte el şi să se manifeste la fel după cum autorul însuşi s-a manifestat din punct de vedere generativ. (În termenii lui Umberto Eco, Cititorul Model este „un ansamblu de condiții de succes stabilite în mod textual, care trebuie să fie satisfăcute pentru ca un text să fie deplin actualizat în conținutul său potențial”[iii]).

Mircea Horia Simionescu vehiculează spre lector „un text stratificat de referințe erudite şi capcane culturale, pe care îl fracționează, îl întrerupe, îl roteşte, îl tot deviază,, divagând cu grație, şocând cu eleganță”[iv], ispitindu-şi cititorul cu subtilitate să fie alături de el în timpul alcătuirii operei, fără a căuta să-i găsească acesteia semnificații, ci doar să sesizeze „farmecul narației pure, fără piloni”[v]. Textul este, deci, înțesat cu spații albe, cu intervale de umplut, şi Mircea Horia Simionescu vrea să-i lase cititorului inițiativa interpretării, vrea ca cititorul să ajute textul să funcționeze. Textul îşi postulează propriul destinatar drept condiție indispensabilă propriei capacități de comunicare concretă şi propriei potențialități de semnificare. Între cititor şi autor există tot timpul incompatibilitate, iar datoria autorului este de a-l converti pe cititor la bricolare, la reconstrucția mecanismelor literaturii. Autorul, ingenios şi dominator, încearcă să-l convoace şi să-l implice pe cititor în jocurile lui metatextuale, temându-se că lectorul nu va fi capabil să limpezească, să reconstituie diferitele „realități” la deformarea cărora a lucrat autorul, să construiască ce autorul a de – format. Textul lui Mircea Horia Simionescu expune, adică teoretizează explicit lectura pe care un cititor o face sau o poate face, considerând că o interpretare care ar avantaja cititorul, ar dezavantaja textul. Textul se dovedeşte învingător şi „bine făcut” doar ca mecanism destinat să-l pună în dificultate pe cititor.

La Mircea Horia Simionescu modalitățile de a dezvălui şi sancționa facilul, seria mecanică, supraabundența, kitch – ul sunt diverse, de la tragic până la caricatură, „de ispita grafomaniei şi superproducției scriitorul lucid şi ludic încearcă a se feri mai ales prin intermediul ironiei”[vi]. Scriitorul acționează dizolvant, ironizând, asupra literaturii acaparatoare, a prostului – gust, asupra literaturii senzației, a desfăşurării palpitante, şi experimentează prin textele sale posibilități de a cuceri spiritul cititorului, căutând să-l scoată din robia senzaționalului şi captivantului, pregătindu-l pentru receptarea altui fel de literatură, cea a fragmentului şi a lipsei de concluzie, literatura colajului şi a scoaterii din ramă. Autorul propune cititorului o tehnologie înaltă a textului care se construieşte şi se deconstruieşte simultan sub imperiul unei fantezii bipolate, un text mâncat pe dinăuntru, un joc de viduri, miza propusă cititorului fiind o reumplere a lor, de aceea îi cultivă gustul pentru „începuturile fără sfârşit şi descrierea lacunară, pentru structurile amorfe, baroce, iregulare, discontinui, țicnite, geometriile lunecătoare ...”[vii]

Pentru a-şi organiza propria strategie textuală, autorul trebuie să se refere la o serie de competențe care oferă conținut exprimărilor pe care le foloseşte. El trebuie să admită că ansamblul de competențe la care se referă este acelaşi la care se referă cititorul său, aşadar va prevedea existența unui Cititor Model sau, în cazul lui Mircea Horia Simionescu, va încerca să creeze un astfel de cititor, modoficând cititorul empiric, scoțându-l din somnolența lui, proiectând o ipoteză de Autor, care se deduce chiar din datele strategiei textuale, autor ce încearcă să obțină cooperarea cititorului prin seducerea lui cu o literatură a fragmentului („fragmentul nu are nici o scădere atunci când obiectul e de calitate”[viii]), a simultaneității scenelor şi acțiunilor („mişcarea epică zigzagată”), a jocului cu oglinda care declanşează imagini în suită, a labirintului în care autorul se reproduce în mii de chipuri, postulând ideea că „proba unei bune literaturi se

BDD-A5406 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:01 UTC)

face pe fragmente, numai cititorul nărăvit şi prost nu suportă tăietura, oprirea, rămânerea la cotitura de unde nu se întrezăresc o rezolvare, o pedeapsă".

Reflecţiile despre literatură au rolul de a avertiza lectorul că i se pretinde un alt tip de lectură decât cel curent, informativ, dar şi asupra existenţei unei false literaturi reduse numai la informaţii, la senzaţional, texte periculoase pentru că prevestesc subtil gustul pentru literatură, „nărăvesc" cititorul cu o foame insaţiabilă de curiozitate, care, în fond, nu îi este necesară. „Demitizând literatura, Mircea Horia Simionescu are în vedere mai ales latura ei formală, adică aceea care favorizează industrializarea scrisului. Operele mari, necodificabile, chiar dacă îşi pierd sensul iniţial, renasc în fiecare epocă datorită expresivităţii lor energice. În schimb, literatura de serie supravieţuieşte proliferând literatura de serie"[ix]. Aceasta duce şi la o anesteziere a spiritului critic care, copleşit de cantitatea imensă de cărţi produse pe bandă rulantă, uzează doar de câteva criterii exterioare. Mircea Horia Simionescu parodiază naraţiunea realistă, apără livrescul în proză „şi ia în râs (de zece, de o sută de ori) pe cititorul care aşteaptă să găsească într-un roman o intrigă, o tipologie şi o descripţie raţională a întâmplărilor"[x].

Autorul discreditează romanul tradiţional prin el însuşi, contestă ideea de intrigă, dialog, personaj, subiect care conduce spre un final, experimentând fragmentul şi lipsa de concluzie („Atac în cel mai consecvent chip cu putinţă una dintre cele mai înrădăcinate habitudini ale cititorului, aceea de-a fi răsplătit la capătul poveştii cu un final"[xi]). Curiozitatea, specifică oricărui cititor, oricât de instruit în literatură ar fi, este normală, de aceea autorul trebuie să creeze texte care să nu-i permită cititorului căderea în „vâlvătăile curiozităţii". Aşteptarea clarificării unor înţelesuri, extragerea unor învăţăminte morale, descoperirea unor construcţii neobişnuite sunt defecte ale cititorilor care trebuie eliminate printr-o literatură ce evită limpezirea sensurilor, mesajul estetic deţinând dubla calitate a ambiguităţii şi a autoreflexivităţii, textul devine „nici deschis, nici închis", compune logica metatextului, de tipul celor care relatează povestiri despre modul în care se fac povestirile, o literatură care utilizează un limbaj frust şi abreviat, exprimă adevărul întreg fără filtre înşelătoare, impune absenţa normelor gramaticale, lipsa acuarateţii lexicale şi „eliberarea nesperată de încruntătura topicii"[xii].

În ipostaza de arhitect al labirintului, textul lui Mircea Horia Simionescu îi propune cititorului „lectura" labirintului prin parcurgerea inversă a procesului generativ ca dezvăluire a algoritmului care l-a modelat concomitent cu descifrarea structurilor, nodurilor, formulelor textului, dar textul poate deveni un năvod perfid, o capcană textuală chiar pentru autorul ei: „Bucuria liniştii mă opreşte să recitesc, dar şi teama, asemănătoare cu a ta, cititorule, că nu voi înţelege nimic din ce se ascunde în spatele frazelor. E de tot hazul că nu numai cititorul are nevoie de explicaţii şi disecţii didactice, ci şi autorul însuşi, trezit mirat deasupra textului compact ca un ou"[xiii].

Bibliografie:

Dragolea, M., *În exerciţiul ficţiunii*, Dacia, Cluj, 1992
Eco, U., *Lector in fabula*, Univers, Buc., 1991
Holban, I. , *Profiluri epice contemporane***,** Cartea Românească, Bucureşti, 1987
Manea, N., *Pe contur*, Cartea Românească, Buc., 1984
Simion, E., *Scriitori români de azi*, IV, Cartea Românească, Buc., 1989
Ştefănescu, A., *Preludiu*, Cartea Românească, Bucureşti, 1977

BDD-A5406 © 2006 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:01 UTC)

Note

[i] Holban, I. , *Profiluri epice contemporane***,** Cartea Românească, Bucureşti, 1987, p. 287 – 288
[ii] Dragolea, M., *În exercițiul ficțiunii*, Dacia, Cluj, 1992, p. 27
[iii] Eco, U., *Lector in fabula*, Univers, Buc., 1991, p. 95
[iv] Manea, N., *Pe contur*, Cartea Românească, Buc., 1984, p.53
[v] Simionescu,M.H., *Cum se face*, Bibliotheca, Târgovişte, 2002, p. 99
[vi] Dragolea, M., *Op. Cit.*, p. 28
[vii] Simionescu,M.H., *Licitația*, Albatros, Buc., 1985, p. 75
[viii] Simionescu,M.H., *Licitația*, Albatros, Buc., 1985, p. 118
[ix] Ştefănescu, A., *Preludiu*, Cartea Românească, Bucureşti, 1977, p. 220
[x] Simion, E., *Scriitori români de azi*, IV, Cartea Românească, Buc., 1989, p. 323
[xi] Simionescu,M.H., *Licitația*, Albatros, Buc., 1985, p. 191
[xii] Simionescu,M.H., *Licitația*, Albatros, Buc., 1985, p. 164
[xiii] Simionescu,M.H., *Cum se face*, Bibliotheca, Târgovişte, 2002, p. 21

BDD-A5406 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:01 UTC)